

Nemški prevodi Lipuševih del ob in po *Tjažu* v luči konsekracije

Felix Oliver Kohl

Univerza v Gradcu, Inštitut za slavistiko, Merangasse 70/1, 8010 Gradec, Avstrija
felix.kohl@hotmail.de

Prispevek se ukvarja z vlogo prevajalca pri konsekraciji literature Florjana Lipuša v nemškojezičnem prostoru. Prevod romana Zmote dijaka Tjaža izpod prevajalskega peresa Petra Handkeja in Helge Mračnikar iz leta 1981 je pomenil prelomnico tako za Lipuševo kariero kot tudi za koroško-slovensko literaturo nasploh, saj je Handke nanju prenesel svoj simbolni kapital, ki si ga je bil pridobil kot pisatelj svetovnega slovesa, in jima tako pripomogel k širši prepoznavnosti v nemškojezičnem prostoru. Vlogo Lipuševega prevajalca je v nadaljnjem prepustil dvema naslednikoma: Fabjanu Hafnerju (do 1997) in Janezu Strutzu (1997-). Obema je prevajanje Lipuševih del služilo kot odskočna deska za bogato in večkrat nagrajeno prevajalsko kariero, kljub temu pa sama kot prevajalca nista razvila lastne konsekracijske moči, saj so bili njihovi dosežki pogosto spregledani ter so odmevali le v ožjem krogu raziskovalcev in poznavalcev avstrijske literature. To velja tudi za Lipuševo literaturo nasploh, ki je potem, ko je Tjaževa slava izzvenela, dolgo časa živela v senci vsesplošne pozornosti, vse dokler ni prišlo do ponovne konsekracije, za katero pa je spet zaslužen Handke. Slednji je namreč na različne načine promoviral Strutzev prevod Boštjanovega leta (Boštjans Flug, 2005), in tako Lipušu znova utrl pot v ospredje medijske pozornosti, hkrati pa posredno dokazal, da je sam še vedno gonilna sila v konsekracijskem kolesju Lipuševe literature. To se zrcali v njeni celotni recepciji, saj jo nemškojezični mediji velikokrat povezujejo s Handkejevim imenom in pri tem pogosto zamolčijo pomen prevajalca.

Ključne besede: slovenska književnost / Lipuš, Florjan / prevodi v nemščino / Handke, Peter / Hafner, Fabjan / Strutzu, Janez / prevodoslovje / književno prevajanje / Bourdieu, Pierre / Casanova, Pascale

Uvod

Izhodišče za pričujoči članek predstavlja raziskava Pascale Casanova iz leta 2002, ki je v zvezi z Bourdieujevo teorijo literarnega polja proučila vlogo prevajalca v procesu konsekracije in akumulacije literarnega kapitala. Članek se namreč posveča vprašanju, v kolikšni meri je ugled, ki si

ga je Florjan Lipuš pridobil z objavo nemškega prevoda romana *Zmote dijaka Tjaža* leta 1981, vplival na naslednja prevajalca njegovih del. Pri prevodu *Tjaža* je šlo za uspešno konsekracijo s strani »konsekrirane konsekratorja« (po Casanovi) Petra Handkeja, ki je svoj simbolni kapital uspešno prenesel na Lipuša, v nadaljnjem pa vlogo Lipuševega prevajalca prepustil dvema drugima prevajalcema, tj. Fabjanu Hafnerju (do 1997) in Janezu Strutzju (od 1997 do danes). Izbira prevajalcev se v obeh primerih zdi presenetljiva, saj je šlo obakrat za prevajalca začetnika, ki dotlej še nista imela objavljenih knjižnih prevodov, Hafner pa je ob objavi prvega prevoda celo štel borih triindvajset let. Članek raziskuje, koliko in kako se je medijska javnost odzvala na obe menjavi prevajalca. Poleg tega preučuje, kako je prevajanje Lipuševih del vplivalo na ugled kot tudi na nadaljnjo prevajalsko pot obeh prevajalcev in skuša odgovoriti na vprašanje, ali je dejansko mogoče govoriti o izmerljivem prenosu simbolnega kapitala s strani Lipuša na prevajalca.

Prevajanje in konsekracija

V okviru kulturološkega obrata in z njim povezanega premika k med-disciplinarnosti znotraj humanističnih ved so se tudi prevajalske vede odprle za nove pristope. Med drugim so z naraščajočim zanimanjem začele spremljati položaj in vlogo prevajalca in ga raziskovati v okviru literarnosocioloških modelov, kot je Bourdiejev koncept literarnega polja, ki ga je vzpostavil v svojem delu *Les règles de l'art* (1992). Eden prvih, ki je Bourdiejeve teorije prenesel na področje prevajalstva, je bil Daniel Simeoni, ki se je v študiji iz leta 1998 ukvarjal z Bourdiejevim konceptom habitusa in izrisal precej negativno sliko prevajalca, saj je menil, da postati prevajalec pomeni sprejeti skoraj popolno podrejenost drugim akterjem literarnega polja (npr. avtorju, bralcem in besedilu). Prevajalčev habitus naj bi bil rezultat dolgotrajnih družbenih procesov in norm, ki jih zgolj reproducira. Prevajalcu potemtakem že vnaprej pripada vloga tihega posredovalca, katerega delo je v javnosti večinoma spregledano ali zamolčano. Tovrstna podoba nevidnega delavca je tudi prevladujoče sporočilo, ki ga prinašajo množični mediji, filmi in literarna besedila (Prunč, *Entwicklungslinien* 314–316). Več raziskovalcev je v nadaljevanju zavrnilo determiniranost Simeonijevega koncepta prevajalčevega habitusa, saj naj ne bi bil v skladu z Bourdiejevim konceptom. Tega je Bourdieu v poznejšem spisu (*An Invitation to Reflexive Sociology*, 1992) še nekoliko nadgradil in ga označil kot odprt sistem dispozicij in s tem podvržen dinamičnim spremembam (Hanna 7–9).

Kot ugotavlja Prunč (*Entwicklungslinien* 314), se prevajalčev položaj in s tem tudi njegov habitus razlikujeta med posameznimi kulturami, saj sta odvisna od tega, kolikšno vrednost neka kultura pripisuje uvažanju kulturnih dobrin oz. medkulturnim stikom. V zvezi s Simeonijevim modelom je bilo izvedenih nekaj študij, ki so na različnih primerih pokazale, da je prevajalec zmožen preseči položaj nevidnega delavca in s svojim delom doseči pomembne kulturne dosežke ter si pridobiti tudi znaten simbolni kapital. Temeljito delo na tem področju je opravil Marc Gouanvic, ki je navedel tri konkretne primere iz francoske književnosti, v katerih je prevajalec s prevajanjem nabral dovolj simbolnega kapitala, da je naposled lahko postal vpliven akter literarnega polja. Ti trije prevajalci so Maurice-Edgar Coindreau, Marcel Duhamel in Boris Vian, ki jim je s svojo prevajalsko dejavnostjo uspelo uveljaviti določene žanre ameriške literature v francoski književnosti. To dejanje bi lahko poimenovali s pojmom *konsekracija*, ki ga Bourdieu v *Les Regles de l'art* uporablja večkrat, ne da bi ga natančneje opredelil. Pri konsekraciji gre za promocijo posameznega avtorja oziroma njegovega dela od institucij ali oseb, ki razpolagajo s simbolnim kapitalom in s tem z dovoljšno močjo konsekracije, za katero se akterji literarnega polja neprenehoma potegujejo. Bourdieu (mdr. 362, 459) v svoji študiji omenja nekaj konsekracijskih inštitucij (npr. akademije, saloni, žirije, avtorji seznamov), vendar ne proučuje vloge prevajalca v procesu konsekracije. Tej se je posvetila Pascale Casanova v svoji raziskavi iz leta 2002, v kateri jo povzame takole:

[M]ožno je izpeljati stopnjo legitimnosti prevedene knjige iz položaja posredovalca v njegovem domačem polju, iz položaja ciljnega jezika, in sekundarno iz položaja založbe prevedene knjige. Čim večji je ugled posredovalca, tem »plemenitejši« je prevod in večja njegova konsekracijska moč. (Casanova 299)¹

Kljub morebitni konsekracijski moči in pomembnosti pa prevajalec ni edini posredovalec knjige med dvema jezikoma oz. literarnima poljema, temveč le člen v kompleksni verigi. Konsekracija tako vedno poteka v skladu s položajem prevajalca, mesta objave in samega prevoda. Casanova podaja tri različne tipe posredovalcev, pri čemer razlikuje med dvema skrajnostma: Na eni strani je navadni posredovalec

¹ »[I]t is possible to deduce the degree of legitimacy of the translated book from the position of the mediator in his or her national field, from the position of the target language, and secondarily from the position of the publisher of the translated book. The greater the prestige of the mediator, the more 'noble' the translation, and the greater its consecrating power.«

(»ordinary mediator«), ki svoje delo opravlja skoraj nevidno in nima lastne konsekracijske moči, vendar razpolaga s specifičnim kulturnim, jezikovnim oz. drugim znanjem, s katerim vpliva na uspeh prevoda. Na drugi strani pa stoji t. i. konsekrirani konsekrator (»consecrated consecrator« ali »charismatic consecrator«), ki svojo konsekracijsko moč črpa iz stopnje lastne konsekracije. Prevod takšnega posredovalca sam po sebi ne potrebuje več drugih konsekracijskih posegov, saj je že sam prevod dovolj učinkovito dejanje konsekracije. Kot nekakšen tretji pol omenja še institucionalne prevajalce, ki se poklicno udeležujejo na akademskem oziroma raziskovalnem področju. Če sam prevajalec nima dovolj konsekracijske moči, mora dejanje konsekracije preiti v roke drugih akterjev literarnega polja, ki razpolagajo z dovoljšnjim konsekracijskim kapitalom. To so lahko literarni raziskovalci, kritiki ali drugi avtorji, ki s pisanjem študij, kritik in spremnih besed opozarjajo na prevod. Casanova trdi, da je konsekracijska moč prevajalca lahko tako prodorna, da vodi tudi do širše prepoznavnosti celotnega literarnega polja (299–300) – in prav to se je, kot bomo videli v naslednjem poglavju, zgodilo tudi v Lipuševem primeru. Dejanje konsekracije vendar ni le enosmerna pot, kakor ugotavlja v nadaljevanju: »Zanimivo je opazovati, da se proces potem, ko je pisatelj sprejet v kanon in so njegova dela postala klasiki, obrne, in pisatelj postane tisti, ki konsekrira prevajalca« (301).² Prevajalec si s prevajanjem literarnega besedila konsekriranega avtorja torej lahko pridobi simbolni kapital, obenem pa ga s svojimi dejanji tudi prenese tako na avtorja kot tudi na njegovo delo, ko ga vključi v ciljno literarno polje (Gouanvic 161–162).

Težka dediščina dijaka Tjaža

V strokovni recepciji Lipuševih del ni dvoma o tem, da je bil prevod dela *Zmote dijaka Tjaža* Petra Handkeja in Helge Mračnikar prelomnica v recepciji tako del Florjana Lipuša kot tudi celotne koroškoslovenske literature v nemškojezičnem prostoru. Tako Hafner zapiše, da je po objavi prevoda leta 1981 »v osemdesetih letih napočil zlat decenij ne samo za avtorja *Tjaža*, temveč tudi za koroškoslovensko literaturo nasploh, za avtorje, prevajalce in založbe«. Poleg tega meni, da »Handkeja za to trajno uslugo sploh ne gre prehvaliti« (*Der exemplarische* 140).

² »It is interesting to note that once a writer has been canonized and his works have become classics, the process is reversed, and it is then the writer who consecrates the translator.«

Pozoren bralec bo na tem mestu – kakor tudi v številnih drugih razpravah – opazil, da se *Tjažev* uspeh obravnava predvsem kot zasluga Petra Handkeja, čeprav gre za skupno delo, ki brez Helge Mračnikar najbrž niti ne bi bilo možno, saj se je Handke šele z njeno pomočjo naučil slovenščine. Marsikdo naj bi celo izrazil sum, da je bil Handkejev delež prevoda omejen zgolj na ime na platnici (Prunč, »Handkejev prevod« 152; Kersche 50), novejšje raziskave (Hanneschläger) pa vendar kažejo na to, da sta bržkone skupaj izdelala surov prevod, ki ga je Handke kasneje še obdelal. To ustreza tudi mnenju, ki ga je zastopal tudi Lipuš sam (Borovnik, »Pogovor«; cit. po Ruhdorfer 181). Vsekakor pa je moč trditi, da je Handkejeva zasluga tudi ali morda celo predvsem v dejanju konsekracije, saj se je poleg same prevajalske dejavnosti zavzemal za širšo prepoznavnost Lipuševega romana, mdr. s tem, da je skupaj z Lipušem nastopal na branjih v Avstriji in Nemčiji, poleg tega je dosegel objave Lipuševih besedil v prestižnih časopisih, kot sta francoski *Le Monde* in švicarski *Neue Zürcher Zeitung*, nenazadnje si je prizadeval tudi za samo objavo prevoda v založbi Residenz. Avstrijski dnevnik *Die Arbeiterzeitung* je Handkejeva prizadevanja v tej zvezi celo označil kot »literarna veleofenziva« (v Kersche 50), dogajanje okoli njegovega romana naj bi celo Lipuš sam imenoval »cirkus« (Šrimpf 8). S svojimi dejanji je Handke vzbudil tudi marsikateri kritični glas, tako je npr. Ilma Rakusa v svoji – povsem pozitivni – recenziji *Tjaževega* prevoda pripomnila, da »nam daje edinole misliti dejstvo, da so obrobne literature očitno potrebne posredovalcev z velikimi imeni, da bi sploh postale vidne«. Morda najbolj kritičen do Handkejeve konsekracijske moči je bil Peter Kersche (49–59), ki je proučil odmeve na prevod *Tjaža* v nemškojezičnem prostoru in opozoril na dejstvo, da je bil prvi prevod Lipuševega besedila v nemščini objavljen že 1966 (takrat v samoprevedu) in da je tudi *Tjaž* doživel nekaj objav v nemščini pred izdajo knjižnega prevoda, ki pa skorajda niso odmevale.³ Handkejeva konsekracijska moč je bila v tem primeru tako prodorna, da je prevod *Tjaža* povečal Lipuševo prepoznavnost tudi v slovenskojezičnem prostoru (Poniž 181), kar se vendar zdi osupljivo, če pomislimo, da je avtor do takrat že 20 let pisal v slovenščini. Tudi v slovenskem prostoru se je zgodil podoben pojav kot v nemškojezičnem prostoru, kot ugotavlja Silvija Borovnik: »Ko je Peter Handke s Helgo Mračnikar prevedel v nemščino *Zmote dijaka Tjaža*, si je marsikateri slovenski kritik postavil

³ Pri tem je vsekakor treba opozoriti na dejstvo, da Kerscheju ne gre odrekati določene pristranskosti, saj je poglavje o merjascih iz *Tjaža* prevedel in v več revijah objavil on sam. O tem, da je bil Kersche večkrat spregledan oz. zavržen kot Lipušev prevajalec, poroča tudi Ferk (»Florjan« 96).

svoj provincialni obelisk s tem, ko se je ukvarjal bolj s Handkejem kot prevajalcem namesto z Lipušem kot avtorjem« (»Zunaj« 705). Vihar okoli Lipuševega ustvarjanja se je najkasneje z objavo tretjega romana *Jalov pelin* (1985) že dodobra polegel. Lipuš sam je 1986 relativiral obseg čeznočne slave, ki mu jo je prinesel prevod *Tjaža*: »Nič ne zapažam, da bi se me držala kakšna slava, moj dan poteka po izidu knjige ravno tako, kakor je potekal pred izidom. Nič v mojem vsakdanjem življenju se po Handkejevem in Mračnikarjevem [sic!] prevodu in izidu naslednjih dveh knjig ni spremenilo!« (Borovnik, »Pogovor«).

Toda Handkejev vpliv je v tem času še vedno odmeval, o čemer mdr. priča tiskovna konferenca, sklicana ob objavi *Jalovega pelina*, kjer se je pojavilo vprašanje, ali bo za prevod knjige ponovno poskrbel Handke (Košir 5). Sodeč po članku Janka Ferka (»Florjan« 86) naj bi se Handke in Mračnikar dejansko lotila drugega prevoda, informacijo pa je avtor najbrž črpal iz ustnega vira, saj o tem ni uradnih dokazov. O tem, da je bil prevod takrat menda že v nastajanju ali vsaj v načrtu, priča tudi članek iz časopisa *Die Presse*, katerega avtor pa ni razpolagal ne z imenom ne z morebitnim datumom izida prevoda (m.w.). Bržkone takrat ni bilo govora o kasnejšem prevajalcu, saj je ta takrat še gulil šolske klopi.

Tako je trajalo še šest let, preden je prevod leta 1989 končno izšel. Zanj je poskrbel Fabjan Hafner, ki je šolske klopi sicer medtem že zamenjal za predavalnice Univerze v Gradcu, kljub temu pa je bil še vedno v prevajalskih povojih, saj je imel ob objavi rosnih triindvajset let in do takrat ni objavil nobenega knjižnega prevoda. Baje je imel tudi tokrat svoje prste vmes Handke, saj je Hafner v intervjuju iz leta 2001 izjavil, da ga je prav on spodbudil k prevajanju, potem ko mu je Hafner na branju poezije Gustava Januša pokazal svoje prevode Januševih pesmi (Zupan 53–54). Za prevod *Jalovega pelina* je eno leto pozneje prejel prestižno Petrarcovo nagrado, s čimer je bil postavljen temeljni kamen Hafnerjeve bogate prevajalske kariere. Toda glas o izjemnem dosežku prevajalskega novince vendar ni uspel prebiti zidu ožjih krogov poznavalcev, saj je prevod doživel bistveno manjši odmev kot *Tjaž*, čeprav je bil leta 1998 ponovno objavljen v prestižni založniški hiši Suhrkamp. To je deloma moč razložiti s samim romanom, ki v nasprotju s *Tjažem* »ne dviguje političnega kazalca« (Wiesner) in najbrž zato ni dvignil toliko prahu kot njegov predhodnik. Kritiki so Hafnerja sicer večinoma zelo pohvalili (npr. Swi; Speicher; N.N., »Die Verweigerung«; Holzner, »Florjan«), ampak dejstvu, da je vlogo prevajalca namesto pisatelja svetovnega slovesa prevzel triindvajsetletni študent, sploh niso namenili pozornosti. Niti edini recenzent, ki izrecno omenja menjavo prevajalca, v Hafnerjevem presenetljivem debiju očitno ne vidi nič posebnega:

Petra Handkeja ni bilo več mogoče pridobiti kot posredovalca. Nesmiselno bi bilo to očitati Handkeju, saj je Lipuš povrh tega s Fabjanom Hafnerjem našel prevajalca, ki tvega nekaj povsem osupljivega: tujost slovenščine prenese v tujo nemščino, ki zveni kot iz daljave, vendar hladno odklanja vse folklorno in domoljubno. Florjan Lipuš ničesar ne izgubi, če se *Die Verweigerung der Wehmut*, izšlo leta 1988 pod naslovom *Jalov pelin* v celovški založbi Wieser, zdaj povezuje še z imenom mladega prevajalca Fabjana Hafnerja. (Wiesner)⁴

Hafner se je v nadaljnjem uveljavil predvsem kot prevajalec poezije, kar je mdr. pogojeno z njegovo poklicno potjo; prevajal je namreč lahko le še ob večerih in med počitnicami, zato se je iz pragmatičnih razlogov odločil za najkrajšo literarno obliko (Freljih 19). Leta 1997 se je kljub temu znova lotil prevajanja Lipuševega dela, in sicer *Odstranitev moje vasi*. V zborniku *Lipuš lesen* piše o izjemnem časovnem naporu, ki ga je terjalo prevajanje tega dela ob poklicnih obveznostih (Hafner, Übersetzen 261) (za pol leta popoldanskega in večernega dela je naposled prejel 3000 evrov; gl. Stolzmann, »Grenzgänger« 70). Hafner se je bil takrat povzpел do statusa akademskega prevajalca, saj je od leta 1992 predaval na Inštitutu za teoretsko in uporabno prevodoslovje v Gradcu in od svojih začetkov prevedel številne velike slovenske pesnike (mdr. Šalamuna, Grafenauerja in Zajca), vendar tokrat ni mogoče ugotoviti izmerljivega prenosa simbolnega kapitala v katerokoli smer, saj ne pisatelj ne prevajalec za svoje delo nista bila nagrajena.⁵ Avstrijski kritiki so bili prevodu izrecno naklonjeni (prim. Kastberger »Wo Kinder« 5; »Florjan«; Langer), zunaj avstrijskih meja pa ni bil deležen večje pozornosti. Od tod izvira tudi ena redkih kritičnih recenzij izpod peresa Wolfganga Schneiderja (*Ein Dorf*), ki v nemškem časniku *Frankfurter Allgemeine Zeitung* zapisuje, da se je Hafner najbrž zelo potrudil, a mu ni uspelo popraviti besedne igrivosti, ki po njegovi domnevi verjetno ne deluje niti v izvirniku. Pripomni, da knjiga ni zmožna doseči ravni »romana o učencu Tjažu«. Prav nasprotno misli Sandra Baumgartner v *Delu*, ki Lipušovo *Odstranitev* izrecno hvali in obširno poudarja tudi

⁴ »Peter Handke konnte als Mittler nicht mehr gewonnen werden. Handke daraus einen Vorwurf machen zu wollen wäre unsinnig, zumal Florjan Lipuš nun in Fabjan Hafner einen Übersetzer gefunden hat, der etwas ganz Erstaunliches wagt: Er überträgt die Fremdheit des Slowenischen in ein fremdes, wie von fern her klingendes Deutsch, das sich jedoch allem 'Tümelnden' und Folkloristischen gegenüber spröde verweigert. Es nimmt Florjan Lipuš nichts, wenn man »Die Verweigerung der Wehmut« unter dem Titel *Jalov pelin* 1988 im Wieser Verlag in Klagenfurt erschienen – jetzt auch mit dem Namen des jungen Autors Fabjan Hafner verbindet.«

⁵ Hafner je bil za prevod *Odstranitev moje vasi* nominiran za nagrado Aristeion in se celo prebil na *shortlist*, na koncu pa nagrade ni dobil.

Hafnerjev dosežek, češ da je tudi sam prevod jezikovna mojstrovina (49). Recenzijo pa je vsekakor treba videti v luči medsebojnih razmerij, saj je bila Baumgartner Hafnerjeva študentka. Omenjeni odzivi torej ustvarjajo vtis, da je Hafnerjevo delo opazil in cenil ožji krog poznavalcev Lipuševega dela v avstrijskem in slovenskem literarnem prostoru, čim pa se je recepcija oddaljila od avstrijskega literarnega prostora, tem manjši in tudi manj odobravajoč je postal odmev. Za Hafnerjevo obdobje je mogoče reči, da je zaznamovano z manjšim odmevom Lipuševih del nasploh, v katerem je zakoreninjena tudi manjša prepoznavnost njegovega prevajalskega dela. Lothar Struck v svojem članku ob Lipuševi 75-letnici leta 2012 obdobje po *Tjažu* povzame takole:

V začetku osemdesetih let je Florjan Lipuš za kratek čas postal znan širši javnosti, ko sta Helga Mračnikar in Peter Handke prevedla *Dijaka Tjaža*. Potem je Lipuševo prozo najprej prevajal Fabjan Hafner in na žalost ni mogla preseči statusa skritega bisera. Tako ostaja izvrsten roman *Die Verweigerung der Wehmut* do danes skoraj neznan.⁶

Manjšo pozornost, ki sta je bila deležna Hafnerjeva prevoda, ugotavlja tudi Janko Ferk (»Poetische« 25). Z drugim prevodom Lipuševega dela se je Hafnerjevo obdobje prevajalca Lipuševih del končalo, saj je že nekaj mesecev pred njegovim prevodom izšlo delo prevajalca, ki naj bi ga nasledil, in sicer *Verdächtiger Umgang mit dem Chaos* (sln. *Stesnitev*) izpod peresa Janeza Strutza. Strutz je bil ob izidu knjige sicer že uveljavljen literarni raziskovalec, ki se je ukvarjal z literaturo koroških Slovencev in s tem tudi z Lipuševim opusom, kot prevajalec pa je bil še skoraj nepopisan list, saj je do takrat prevedel le nekaj krajših, strokovnih besedil. V literarnoprevajalske vode se je podal na pobudo založbe Wieser, ki se je nanj obrnila, ko je želela izdati literarno antologijo Istre v zbirki *Europa Erlesen* (Loigge, *Süchtig* 76). Klaus Kastberger (»Wo Kinder« 5) Strutzev prevajalski prvenec odlikuje s plemenitimi besedami, saj ga označuje kot najboljšo Lipuševo delo doslej, kar pripisuje tudi Strutzevim prevajalskim zaslugam. Poleg tega tudi tretja menjava Lipuševega prevajalca s strani kritiške javnosti ni bila opažena, niti Denis Poniž, ki v *Lipuš lesen* piše o recepciji Lipuševih del v slovenski in nemškogovoreči literarni kritiki, v svoji raziskavi ne upošteva menjave

⁶ »Anfang der 80er Jahre wurde Florjan Lipuš durch Helga Mračnikars und Peter Handkes Übersetzung vom *Zögling Tjaž* für kurze Zeit einer breiteren Öffentlichkeit bekannt. Danach wurde Lipuš' Prosa zunächst von Fabjan Hafner übersetzt und kam leider über den Status des Geheimtips nicht hinaus. So ist der hervorragende Roman *Die Verweigerung der Wehmut* bis heute fast unbekannt.«

prevajalca. Nasploh se je nadaljevala omejena prepoznavnost Lipuša v širšem nemškogovorečem svetu, ki je segla nazaj do objave drugega prevoda. Tako je založba Wieser leta 1997 za Lipuševo šestdesetletnico ob zbranem delu v slovenščini izdala še štiri prevode v nemščini, o katerih je časnik *Die Presse* lapidarno zapisal: »Inzwischen liegt im Klagenfurter Wieser-Verlag das Lipuš-Gesamtwerk in acht Bänden vor – aber wer kennt es?« (HH). Strutz je po *Stesnitvi* prevedel še *Srčne pege* (nem. *Herzflecken*, 1999), *Boštjanov let* (nem. *Boštjans Flug* 2005) in *Prošnji dan* (nem. *Die Regenprozession und andere Prosa*, 2007) ter Lipušev govor ob podelitvi Prešernove nagrade *Freude und Wehmut / Veselje in otožnost / Gioia e tristezza / Joy and sorrow* (2004, štirijezična izdaja), ki so vsi izšli pri založbi Wieser. Prav tako kot za Hafnerja je prevajanje Lipuševih del zanj predstavljalo odskočno desko za uspešno prevajalsko kariero, saj je v nadaljevanju poleg vseh Lipuševih del prevajal še druge avtorje, mdr. Marjana Tomšiča in Ivana Preglja. Na podlagi razmeroma majhnega števila recenzij v nemškogovorečem časopisju pa se zdi, da je bila Strutzeva prepoznavnost v nemškojezičnem prostoru v tem času prav tako kot Hafnerjeva omejena na ožji krog poznavalcev. V recenzijah k prevodu *Srčnih peg* ni mogoče najti niti ene izrecne omembe Strutzevega imena (prim. Zauner; Brandt; Droschke; Woschitz), le Gerhard Zeillinger (6) izpostavlja izvrstnost prevoda, imenu prevajalca pa očitno ne pripisuje posebne vrednosti. Za ta čas je treba poleg tega trditi tudi to, da je Handkejev vpliv izzvenel, saj v recenzijah k *Srčnim pegam* poleg Strutzevega prav tako ne najdemo njegovega imena.

Omejena Strutzeva prepoznavnost v tem času je seveda posledica recepcije Lipuša nasploh. Ta se je v dveh desetletjih po objavi *Tjaža* v nemškojezičnem prostoru kot pisatelj sicer uveljavil, o čemer pričajo vseskozi pozitivne ocene kritikov, vendar ni več dosegel pozornosti, ki ga je vzbudil prevod *Tjaža*. Ko je Lipuš leta 2004 prejel Prešernovo nagrado, se je novinar koroškega tednika *Novice* pozanimal o založenosti celovških knjigarn s prevodi Lipuševih del in ugotovil, da jih z izjemo dvojezičnih knjigarn večina skorajda ali sploh nima. Posledično ugotavlja: »Na kratko povedano: nemške knjigarne Prešernove nagrade Lipušu niso ne zaznale ne vnovčile« (M. Š.). Lipušev takratni založnik Lojze Wieser je istega leta celo izjavil, da je po podelitvi nagrade dal Lipušev celoten opus na trg, a prodal le borih sto izvodov (Fischer 55).⁷ Oteženo dostopnost Lipuševih knjig je še dodatno zaostрил spor okoli

⁷ Takratni direktor Mohorjeve založbe Franc Kattinig (41) je teden dni po objavi članka izrazil dvome o pravilnosti te številke, češ da gre najbrž za napako pri tipkanju ali razumevanju, saj naj bi se po njegovem mnenju tudi knjige neznanih avtorjev v Sloveniji prodajale v nakladah od 400 do 500 izvodov.

avtorskih pravic za *Tjaža*, saj jih je Jochen Jung iz založbe Residenz leta 1997 prodal Wieserju. Ko je Jung leta 2005 ustanovil svojo založbo in prevod *Tjaža* ponovno želel izdati, je naletel na odpor Wieserja, ki je za dovoljenje zahteval neprimerno visok znesek. Tako je do vnovične izdaje trajalo še enajst let (Klauhs 23). O Lipuševi omejeni prepoznavnosti pričajo tudi literarne nagrade, saj do leta 2011 razen avstrijske priznavalne nagrade (2005) s strani nemškojezičnih institucij ni prejel nobenih odlikovanj. Širši odmev je izostal tudi leta 2007, ko je založba Wieser izdala Lipuševa zbrana dela v nemščini. Tako je Walter Titz (8) v svoji recenziji prevoda *Boštjanovega leta* izrazil up, da bo Lipuš s pomočjo tega prevoda postal znan širšemu krogu bralcev, s čimer mu praktično pripisuje položaj, ki ga je imel že pred letom 1981. Pogled na letnico izida recenzije nam pove, da je izšla sedem let po objavi Strutzevega prevoda, kar se vsekakor zdi nenavadno (če pustimo ob strani dejstvo, da je Lipuš v tem letu praznoval 75-letnico). Toda v isti sapi omenja ime, ki nam marsikaj razjasni:

Slovenski izvirnik *Boštjanov let* je izšel leta 2003 in je bil nagrajen s Prešernovo nagrado, najpomembnejšo literarno nagrado v Sloveniji. Leta 2005 je v založbi Wieser izšel *Boštjans Flug*, prevod Johanna Strutza. Njegov kongenialni prevod je zdaj spet na voljo v zbirki Bibliothek Suhrkamp s spremno besedo Petra Handkeja in upam, da bo avtorju dela, Florjanu Lipušu, pripomoglo k širšemu bralstvu. (Titz 8)⁸

Handkejeva vnovična konsekracija

Plamen Lipuševe prepoznavnosti v nemškogovoreči literarni javnosti, ki je trideset let po objavi *Tjaža* v nemščini sicer gorel neprenehoma, a brez večjih vzplamenitev, je leta 2011 torej vnovič zanetil Peter Handke. V nemškem časniku *Süddeutsche Zeitung* je bil namreč poleg drugih literatov vprašan po knjižnem priporočilu, na kar je bralcem na srce položil branje prevoda *Boštjanovega leta*, ga označil za jezikovno mojstrovino in razglasil za svetovno literaturo (Handke 13). Učinek, ki ga je imelo dobrih štirideset besed, je bil neverjeten: *Boštjans Flug*,

⁸ »Das slowenische Original *Boštjanov let* erschien 2003 und wurde mit dem 'France Prešeren'-Preis ausgezeichnet, dem bedeutendsten Literaturpreis Sloweniens. 2005 erschien im Wieser Verlag *Boštjans Flug*, die Übersetzung von Johann Strutz. Dessen kongeniale Übertragung ins Deutsche liegt nun in der Bibliothek Suhrkamp mit einem Nachwort von Peter Handke erneut vor und wird den Autor des Werks, Florjan Lipuš, hoffentlich einer breiteren Leserschicht bekannt machen.«

ki je od leta 2005 miroval na knjižnih policah, je nekaj mesecev zatem doživel ponovno objavo pri založbi Suhrkamp in v nadaljevanju pritegnil pozornost širše literarne javnosti. Poleg toplega priporočila je Handke prispeval še spremno besedo, za zaprtimi vrati pa morda še kakšno dobro besedo več, saj je Suhrkampova volja do objave vsekakor morala biti močna. Naleteli so namreč na podoben odpor, s kakršnim se je spopadal že Jochen Jung (gl. prejšnje poglavje). Objavi je sledil plaz pohval in pozitivnih recenzij, ki so se ponovno z opazno radostjo posvetile imenu Handke. Tako se njegovo ime v recenziji nemškega kritika Uweja Stolzmann (2013) pojavi kar osemkrat(!), o Strutzevem imenu pa ni ne duha ne sluha. Podobno zasledimo v recenzijah Klause Hübnerja (5 x Handke, 0 x Strutz) in Mathiasa Schnitzlerja (24; 3 x Handke, 0 x Strutz).⁹ Kljub temu pa je bil tudi Strutz vendarle deležen povečane pozornosti, saj so ga kritiki venomer izrecno hvalili (prim. Plath; Weichelt; Winkler), Lothar Struck celo našteva primere posrečenih prenosov Lipuševega jezika v nemščino in o Strutzevem prevajalskem dejanju meni, da gre za kongenialen dosežek, ki »odpira očarljiv, mestoma celo povsem nov jezikovni kozmos«. Konsekracija *Boštjanovega leta* prav tako ni bil edini Handkejev poseg v letu 2011, saj je Lipuš istega leta prejel Petrarkovo nagrado, v žiriji katere je sedel tudi Handke. Primer *Boštjanovega leta* tudi ponazarja, da niti konsekracijsko dejanje Petra Handkeja ne more ustrezno učinkovati, če je izpeljano le v ožjem koroškem kontekstu. Že leta 2008 je v pogovoru z Lojzeto Wieserjem, ki je bil posnet v okviru portretnega filma o slednjem za avstrijsko državno televizijo ORF, knjigo izrecno pohvalil in jo označil kot svetovno literaturo. V tem primeru se potrjuje tudi Casanovina teorija, ki pisanje spremnih besed izpostavlja kot zelo učinkovito konsekracijsko dejanje (Casanova 303).

Leta 2016 je nato izšla vnovična izdaja romana *Zmote dijaka Tjaža*, ki je združila vse Lipuševe prevajalce: izvirnemu prevodu Petra Handkeja in Helge Mračnikar je bil dodan Strutzev prevod besedila *Poizvedovanje za imenom* (2013), ki je nekakšno nadaljevanje romana. Poleg Strutzevega prevoda je nova izdaja prinesla še spremno besedo Fabjana Hafnerja. Medijska pozornost je bila znatno manjša kot pri objavi *Boštjanovega leta*, recenzije pa niso govorile ne o samem prevodu ne o omenjeni združitvi. Opazen je tudi premik pozornosti s Handkeja, ki tokrat ni bil vpleten v kakršnekoli promocijske dejavnosti okoli knjige. To pa se je še istega leta

⁹ Zanimivo je tudi dejstvo, da je Handke s svojo trditvijo, da je *Boštjanov let* svetovna literatura, vplival na nadaljnjo recepcijo Lipuševega ustvarjanja, saj se je to šele po Handkejevi izjavi začelo obravnavati v luči koncepta svetovne literature (prim. Schwanitz; Behr; Loigge, *Weltliteratur*).

spet spremenilo, saj je Lipuša predlagal za podelitev najvišje avstrijske državne literarne nagrade, kar je bilo zavrnjeno z razlogom, da ne piše v nemščini. S tem si je Lipuš ponovno pridobil pozornost širše javnosti, ne da bi za to sploh kaj storil. Julija 2018 je nagrado naposled dobil.

Leta 2017 je izšel doslej zadnji prevod *Seelenruhig* (sln. *Mirne duše*), ki je prinesel podobno konstelacijo kot ponovna izdaja *Tjaža*. Za prevod je poskrbel Strutz, spremno besedo pa je spet napisal Hafner, le Handke tokrat ni bil vpleten. Prevodu je očitno uspelo ujeti zamah, ki je nastal v zvezi z afero okoli državne nagrade, saj je doživel znaten odmev. Handkejevo ime se v dokaj številnih recenzijah sicer pojavi manjkrat kot ob vnovični objavi *Boštjanovega leta* –, vendar ni moč trditi, da bi se ga Lipuš dokončno otresel. Kritiki še naprej ne morejo ali nočejo zamolčati, da je Handkejev prevod v osemdesetih letih pripomogel k Lipuševi uveljavitvi v nemškojezičnem prostoru, prav tako se radi navezujejo na Handkejeve besede (prim. Schütt), Mladen Gladić pa v skoraj celotni prvi polovici svojega članka vzbuja vtis, da se bolj posveča Handkeju kot Lipušu. Tu je vendar opazna razlika med nemško in avstrijsko kritiko, saj se slednja večinoma že odreka omembam Handkejevega imena, medtem ko ga prva očitno še vedno dojema kot potrebno pri umeščanju Lipuševe literature v nemškogovoreči literarni kontekst. Zanimivo je, da se avstrijska kritika obsežneje posveča tudi drugima dvema akterjema Lipuševe literature. Tako npr. Walter Fanta v svoji recenziji posveča cel odstavek »posredovalcem« Lipuševe literature in se jim globoko zahvaljuje za to, da mu šele omogočajo stik z Lipuševimi knjigami. Tudi Johann Holzner (»Blitze«) izrecno opozarja na vrednost Hafnerjevega in Strutzevega dela. Tako Fanta kot Holzner sta kot literarna raziskovalca temeljito podkovanata na področju avstrijske literature oz. literarnih ved in tako dobro seznanjena s Strutzevim in Hafnerjevim delom. Ta ugotovitev zopet vzbuja sum, ki sem ga izrekel že v zvezi s Hafnerjevima prevodoma, in sicer da je prevajalsko (oz. v tem primeru tudi raziskovalno) delo opaženo le od oseb, pripadajočih krogu, ki bi se ga dalo označiti s Fantovimi besedami »majhno, vendar izvrstno omrežje Lipuševe literature«, torej omrežje poznavalcev z avstrijskega literarnega polja.

Hafner in Strutz – prevajalca konsekratorja ali konsekrirana prevajalca?

Ugotovili smo torej, da je gonilna sila v konsekracijskem kolesju okoli Florjana Lipuša tudi po več kot petintridesetih letih še vedno Peter Handke. Fabjan Hafner in Janez Strutz sta (bila) kot prevajalca in

raziskovalca Lipuševega dela celo na dvojen način vpletena v omrežje Lipuševe literature in glede na njune poklicne dejavnosti nedvomno nosilca statusa akademskega prevajalca; vseeno smo iz analize recenzij lahko razbrali, da kljub svojemu statusu sama nimata konsekracijske moči, saj imata kljub številnim pohvalam velikokrat le stransko vlogo. Sam status akademskega prevajalca torej ni porok za kakršenkoli vpliv pri konsekraciji prevoda, vendar primer Lipuš kaže, da bi bil ta pojem potreben natančnejše opredelitve, ki jo pri Casanovi pogrešamo. Tako Hafnerjeva kot tudi Strutzeva akademskost je namreč specifična v tem smislu, da sta se oba ukvarjala z obrobnimi literaturami oz. delovala v ustanovah, ki imajo zunaj avstrijskega konteksta zgolj omejen ugled, zato razpolagata z omejenimi možnostmi za prenos simbolnega kapitala. Oba sta se s svojim raziskovalnim delom torej udeleževala na bolj ali manj istem področju, kar je že *a priori* oteževalo kakršenkoli daljnosežen prenos njunega simbolnega kapitala na prevod. Čeprav sta oba aktivno izpeljevala in se udeleževala podobnih konsekracijskih posegov kot Handke (nastopanje na branjih skupaj z avtorjem, pisanje spremnih besed oz. študij), zaradi česar sta s tem vse kaj drugega kot nevidna posredovalca (zlasti Hafner je bil izjemno marljiv pisec in raziskovalec ter močno prisoten v javnosti, vendar predvsem po tem, ko se je ukvarjal s prevajanjem Lipuša), na konsekracijo še zdaleč nista mogla vplivati tako kot Handke. Ta si je namreč zunaj koroškega in tudi avstrijskega literarnega polja pridobil simbolni kapital, ki ga je potem lahko prenesel na obe polji in tudi na Lipušovo literaturo.

Kako pa je s prenosom simbolnega kapitala s samega prevoda na prevajalca? Lipuš je leta 1985 izpostavil Handkejev vpliv na njegovo in na koroškoslovensko literaturo nasploh, in menil, da je »bil nekakšna odskočna deska za literaturo koroških Slovencev« (Zajc 9). Odskočnost se je v nadaljevanju dejansko prenesla na Lipušovo literaturo, saj je prevajanje Lipuševih del tako za Strutza kot tudi za Hafnerja označilo začetek uspešne prevajalske kariere. Oba sta bila za svoje prevajalsko delo večkrat nagrajena: Hafner je prejel naslednje nagrade: Petrarkovo nagrado 1990, avstrijsko državno nagrado za prevajanje 2006, nagrado mesta Münster za mednarodno poezijo 2007, Lavrinovo diplomo in nagrado Rotahorn 2014; Strutza pa nagrado Hermanna Lenza 2006 in avstrijsko državno nagrado za prevajanje 2010). V nasprotju z Lipušem (gl. prejšnje poglavje) tudi leta 2016 ni sklenil praznih rok, saj je decembra dobil koroško deželno priznavalno nagrado. Zanimivo je, da nagrade ni dobil v kategoriji literature, temveč za zasluge na področju humanistike. Ker pa sta – kot sem že omenil – njegova literarnozgodovinarska dejavnost in njegovo ukvarjanje z večjezičnimi in manjšin-

skimi literaturami tesno prepleteni z njegovo prevajalsko dejavnostjo, je težko razbrati odločen dejavnik za podelitev nagrade. O tesni povezanosti akterjev okoli Lipuševe literature govori tudi govornik na proslavi – Florjan Lipuš. Ta meni, da je »javno opažen in večkrat nagrajen« prevajalec Strutz »zapostavljeni, na dele razkosani, izključeni literaturi, literaturi na robu, pripomogel do literarne vidnosti« in da bo treba »še nekaj Janezov Strutzev, kajti slovenska literatura v Avstriji je še vedno, še danes izključena iz upoštevanja pri nekaterih literarnih državnih omizjih« (Lipuš 9). Poln pohval je bil tudi govor Erwina Köstlerja – poleg Strutza enega najpomembnejših prevajalcev slovenske literature v nemščino – ob podelitvi avstrijske državne nagrade, na kateri je izjavil, da je Lipuš »še v Strutzu našel *svojega* prevajalca« (162) in da spadajo Strutzevi prevodi »med najboljše, kar ima nemška prevodna književnost ponuditi« (164). Pomenljivo je tudi priznanje, ki ga je Strutz leta 2018 prejel za svoj prevod Lipuševih *Mirnih duš*, saj je poimenovano po njegovem prezgodaj umrlem predhodniku: nagrada Fabjana Hafnerja.

Kljub vsem nagradam in pohvalam s strani strokovnjakov in poznavalcev pa je njuno delo pogosto spregledano. Tako na nemški Wikipediji naletimo na naslednjo informacijo:

Lipuš je postal znan predvsem po svojem romanu *Zmote dijaka Tjaža*, objavljenem leta 1972 v Sloveniji, ki sta ga Peter Handke in Helga Mračnikar leta 1981 kot *Der Zögling Tjaž* prevedla v nemščino. [...] Potem je postal Johann (Janez) Strutz najpomembnejši prevajalec del Florjana Lipuša. (Wikipedija, Florjan Lipuš)¹⁰

Z zamolčanjem svojega dela se sooča tudi Strutz: Tako je iz zapisa, objavljenega lani v časniku *Kleine Zeitung*, moč izvedeti, da sta »z mednarodnim uspehom in slovesom Florjana Lipuša neločljivo povezani dve imeni: Peter Handke in Fabjan Hafner. Oba sta odgovorna za izjemne prevode [njegovih del]« (N.N., »'Ich schreibe'« 71). Uredništvo časopisa (N.N., »Wichtiger Nachtrag« 59) se je tri dni pozneje celo popravilo, češ da so v članku pozabili izpostaviti odlične prevode Janeza Strutza, vendar je že samo dejstvo, da so nanj preprosto pozabili, dokaj zgovorno. Nemški novinar Uwe Stolzmann, ki se je leta 2001 napotil na Koroško in napisal reportažo o Lipušu (»Verweigert«), pa zamolči dela ne le Hafnerja, ampak tudi Strutza, saj s podnaslovom »Prevajalec z imenom

¹⁰ »Bekannt wurde Lipuš vor allem durch seinen 1972 in Slowenien erschienenen Roman *Zmote dijaka Tjaža*, der 1981 von Peter Handke und Helga Mračnikar als *Der Zögling Tjaž* ins Deutsche übersetzt wurde. [...] Danach wurde Johann (Janez) Strutz zum wichtigsten Übersetzer der Werke Florjan Lipuš!.«

Handke«¹¹ vzbujajo vtis, da je Handke še vedno Lipušev prevajalec. Janko Ferk (»Poetische« 25) je prevajalskemu delu Hafnerja in Strutza sicer posvetil celoten članek, ki pa je bil objavljen le v koroški reviji *Die Brücke* in zato ni mogel najti širšega občinstva. Glede na medijsko prepoznavnost sicer obstaja velika razlika med Hafnerjem in Strutzem. Medtem ko je bil prvi močno prisoten v medijih in večkratni intervjuvanec oz. predmet člankov, o Strutzu najdemo zgolj dva intervjuja, objavljena v regionalnih časopisih *Kleine Zeitung* (Loigge, *Süchtig*) in *Novice* (leta 2016 ob podelitvi priznavalne nagrade).¹²

V številnih recenzijah, ki sem jih pregledal v okviru svojih raziskovanj, ni bilo mogoče najti niti enega izrecno kritičnega glasu o prevajalskem delu Lipuševih prevajalcev. Velikokrat sta bila deležna izrecnih pohval, večkrat pa tudi v celoti zamolčana. Navkljub številnim posredovalnim dejanjem, ki segajo daleč čez samo prevajanje, ostajata posredovalca, ki sama kljub številnim priznanjem in visokemu institucionaliziranemu kulturnemu kapitalu nimata izmerljive konsekracijske moči. Ta je bila več kot trideset let le v rokah konsekriranega konsekratorja Petra Handkeja. Tako je zlasti obdobje Fabjana Hafnerja kot Lipuševega prevajalca značilno za Lipuševo konsekracijo; v tem času namreč ni bilo konsekracijskih dejanj Petra Handkeja, zaradi česar tudi prevodne knjige iz tega časa spadajo med Lipuševa manj znana dela. Problem sicer izhaja iz samega Lipuševega ustvarjanja, ki se giblje na obrobju oziroma stičišču dveh kultur, poleg tega pa je napisano v jeziku manjšine oz. majhnega naroda nasploh. Sicer je visoko cenjeno s strani poznavalcev in večkrat nagrajeno, a hkrati daleč od množične razširjenosti. V prihodnosti bo zato zanimivo opazovati, kako se bo recepcija Lipuševih del v nemškojezičnem prostoru nadaljevala (prevod najnovejšega dela *Gramoz* je menda že v nastajanju). Primer njegovih prevajalcev po eni strani odpira širši problem vidnosti prevajalcev, s čimer se je ukvarjalo že nešteto študij. Po drugi strani seveda vključuje tudi problematiko literarnega prevajanja iz slovenščine v nemščino, ki prevajalcem ne more biti vir preživljanja, in je zato tako rekoč obsojeno na obslužbeno oz. prostočasno dejavnost. V tej zvezi je tehtna anekdota Aleša Štegra (16), ki zelo plastično prikazuje usodo večkrat nagrajenega prevajalca Hafnerja, katerega prevajalski opus – kot sem že omenil – obsega številne renomirane avtorje. Ta se je namreč v zadnjem pogovoru s Štegram pred svojo smrtjo vprašal, čemu sploh ves trud, saj so njegovi prevodi z izjemo dveh ali treh razprodani.

¹¹ »Ein Übersetzer namens Handke«.

¹² *Nedelja*, priloga *XIV dni* 4. 12. 2016, str. 7–9.

LITERATURA

- Borovnik, Silvija. »Zunaj – tam sem pravzaprav doma«. *Naši razgledi* 13. 12. 1985: 705.
– – –. »Pogovor s Florjanom Lipušem«. *Nova revija* 4.46–47 (1986): 245–257.
- Bourdieu, Pierre. *Die Regeln der Kunst. Genese und Struktur des literarischen Feldes* [prev. Schwibs, Bernd/Russer, Achim]. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1999.
- Casanova, Pascale. »Consecration and Accumulation of Literary Capital: Translation as unequal exchange«. Prev. Siobhan Brownlie. *Critical readings in translation studies*. Uredila Mona Baker. London, New York: Routledge, 2010. 285–303.
- Ferk, Janko. »Florjan Lipuš hat wieder ein Buch geschrieben«. *Die Brücke* Herbst 1983: 94–96.
– – –. »Poetische Arbeit am Material Sprache. Anmerkungen zu Florjan Lipuš und seinem Übersetzer Johann Strutz«. *Die Brücke* 2007/82: 25.
- Fischer, M. »Viel Freude und Wehmut«. *Kleine Zeitung* 9. 6. 2004: 55.
- Florjan Lipuš. Wikipedia, Die freie Enzyklopädie. Splet. 20. 2. 2018.
- Freljh, Tone. »O vztrajnosti in navdihu«. *Delo* 16. 4. 2008: 19.
- Gouanvic, Jean-Marc. »A Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances: Field, 'Habitus', Capital and 'Illusio'«. *The Translator* 11.2 (2005): 147–166.
- H. H. »Florjan Lipuš sechzig«. *Die Presse* 5. 5. 1997.
- Hafner, Fabjan. »Der 'exemplarische Epiker' der Kärntner SlowenInnen: Florjan Lipuš«. *Und (k)ein Wort Deutsch ... Literaturen der Minderheiten und MigrantInnen in Österreich*. Ur. Nicola Mitterer. Wien, Innsbruck: Studien-Verlag, 2009. 133–150.
– – –. »Erkenne dich selbst (wieder). Übersetzen als Autobiographie«. *Lipuš lesen. Texte und Materialien zu Florjan Lipuš*. Uredila Klaus Amann in Johann Strutz. Klagenfurt, Wien, Ljubljana, Sarajevo: Wieser, 2000. 261–264.
- Handke, Peter. [Bralno priporočilo za *Boštjans Flug*.] *Süddeutsche Zeitung* 21. 12. 2011: 13.
- Hanna, Sameh. *Bourdieu in Translation Studies. The Socio-Cultural Dynamics of Shakespeare Translation in Egypt*. New York, London: Routledge, 2016.
- Hanneschläger, Vanessa. »Der Zögling Tjaž. Entstehungskontext«. *Handkeonline*. Splet. 12. 2. 2018.
- Kattinig, Franc. »Buch als Statussymbol«. *Kleine Zeitung* 15. 6. 2004: 41.
- Kersche, Peter. »Die Rezeption der Kärntner slowenischen Literatur im deutschen Sprachraum anhand des 'Werkes von Florian Lipuš'«. *Der Flügelschlag meiner Gedanken. Referate und literarische Beiträge des Symposium »Tage der Kärntner slowenischen Literatur« in Marburg an der Lahn*. Ur. Janko Ferk in Ludwig Legge. Klagenfurt/Celovec, Wien: Hermagoras/Mohorjeva, 1992. 49–64.
- Klauhs, Harald. »Literatur: Haben wir bald einen Staatspreisträger ohne Hauptwerk?«. *Die Presse* 9. 7. 2015: 23.
- Köstler, Erwin. »Laudatio auf Johann Strutz«. *Literatur/a. Jahrbuch 2011/12*. Ur. Klaus Amann idr. Klagenfurt: Robert Musil-Institut der Universität Klagenfurt/Kärntner Literaturarchiv, 2012. 159–164.
- Košir, Mitja. »Rodovitnost slovenske besede«. *Dnevnik* 3. 4. 1985: 5.
- Lipuš, Florjan. »Sožitje jezikov«. *Nedelja (XIV dni)* 4. 12. 2016: 9.
- Loigge, Uschi. »Weltliteratur vom Rand der Welt«. *Kleine Zeitung* 4. 5. 2017: 54–55.
– – –. »Süchtig nach Sprachen«. *Kleine Zeitung* 3. 7. 2011: 76–77.
- M. Š. »Lipuš in gospodarstvo«. *Novice* 20. 2. 2004: 11.
- N. N. »Wichtiger Nachtrag zu den 'Literaturgeschichten'«. *Kleine Zeitung* 19.7.2017: 59.

- . »'Ich schreibe, um mich selbst zu retten'«. *Kleine Zeitung (Steiermark)* 16. 7. 2017: 71.
- Poniž, Denis. »Die Lipuš-Rezeption in der slowenischen und in der deutschsprachigen Literaturkritik«. Prev. Janez Strutz. *Lipuš lesen. Texte und Materialien zu Florjan Lipuš*. Uredila Klaus Amann in Johann Strutz. Klagenfurt, Wien, Ljubljana, Sarajevo: Wieser, 2000. 175–196.
- Prunč, Erich. *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft. Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. (TransÜD. Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens 14). Berlin: Frank & Timme, 2007.
- . »Handkejev prevod Lipuševega romana 'Zmote dijaka Tjaža'«. *XXVII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 24. 6. - 13. 7. 1991. *Zbornik predavanj*. Uredila Hermina Jug-Kranjec. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 1991. 149–168.
- Ruhdorfer, Luise Maria. *Elitarnost po Florjanu Lipušu. Slovenske literarne kritike iz periodičnega tiska*. Remscheid: Rediroma, 2017.
- Stolzmann, Uwe. »Verweigerte Wehmut. Die zwei Welten des slowenischen Dichters Florjan Lipuš«. *Neue Zürcher Zeitung* 4. 4. 2001.
- . »Grenzgänger im Niemandland«. *Neue Zürcher Zeitung* 25. 2. 2006: 70.
- Šrimpf, France. »'Moje – in najbrž vsako – pisanje je politično dejanje'. Pogovor s pisateljem ob prevodu njegovega romana v nemščino«. *Večer* 18. 4. 1981: 8.
- Šteger, Aleš. »Nachruf Fabjan Hafner«. *Übersetzen* 50.2 (2016): 16.
- Zajc, Neva. »Pišem iz čistega veselja do slovenske besede«. *Primorski dnevnik* 31. 5. 1985: 9.
- Zupan, Uroš. »Zdaj sedim v svoji mreži kot len pajek in odganjam manj vabljive žuželke. Intervju s Fabjanom Hafnerjem«. *Literatura* 13.123–124 (2001): 47–63.

RECENZIIJE

- Baumgartner, Sandra. »Nedvomno koroška klasika: ob najnovejšem nemškem prevodu Lipuša«. *Delo* 6. 11. 1997 (1997): 49.
- Behr, Martin. »'Knirschende Sätze' in einer Minderheitensprache«. *Salzburger Nachrichten* 5. 12. 2013: 7.
- Brandt, Sabine. »Herzflattern im Ruhestand«. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 14. 10. 2000: 5.
- Droschke, Martin A. »Im Land der groben Menschen. Körperliche Lektionen in einem Kärntner Heimatmuseum: Der Roman *Herzflecken* von Florjan Lipuš«. *Nürnberger Nachrichten* 15. 5. 2000.
- Fanta, Walter. »Florjan Lipuš: Seelenruhig«. *Splet*. 15. 1. 2018.
- Gladić, Mladen. »Süße Bitterkeit«. *Der Freitag* 40 (2017). *Splet*. 20. 2. 2018.
- Holzner, Johann. »Blitze, Poesie, Feuer. Zur Erzählung *Seelenruhig* von Florjan Lipuš«. *Literaturkritik* 2017. *Splet*. 20. 2. 2018.
- . »Lipuš, Florjan: Die Verweigerung der Wehmut«. *Die Zeit im Buch* September 1991.
- Hübner, Klaus. »Verstörend schön. Florjan Lipuš erzählt in *Boštjans Flug* von einer versunkenen und doch nicht fremden Welt«. *Literaturkritik* 2017. *Splet*. 20. 2. 2018.
- Kastberger, Klaus. »Florjan Lipuš: *Die Beseitigung meines Dorfes*. Roman. Aus dem Slowenischen von Fabjan Hafner. Klagenfurt: Wieser, 1997.«. *Literaturhaus* 1997. *Splet*. 20. 2. 2018.

- — —. »Wo Kinder Mord spielen«. *Die Presse (Spectrum)* 15. 11. 1997: 5.
- Langer, Renate. »Lipus, Florjan: Die Beseitigung meines Dorfes«. *bn.bibliotheksnachrichten* 1997. Splet. 20. 2. 2018.
- m.w. »Neuer Roman von Florjan Lipuš«. *Die Presse* 23–24. 4. 1983.
- N. N. »Die Verweigerung der Wehmut«. *Point* November 1990.
- Plath, Jörg. »Verloren ist die Kindheit. Florjan Lipuš: 'Boštjans Flug'«. *Deutschlandfunk* 2012. Splet. 20. 2. 2018.
- Rakusa, Ilma. »Tödliche Verwirrungen. Florjan Lipuš: 'Der Zögling Tjaž'«. *Neue Zürcher Zeitung* 22. 4. 1981.
- Schneider, Wolfgang. »Ein Dorf, das jeder hassen darf«. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 7. 1. 1998. Splet. 20. 2. 2018.
- Schnitzler, Mathias. »Der Eigentümer des Herbstes. Ein Roman, der wetterleuchtet und Krallen ausstreckt: 'Bostjans Flug' von Florjan Lipus«. *Berliner Zeitung* 11. 1. 2013: 24.
- Schütt, Hans-Dieter. »Guten Morgen! Also: Schöne Sätze!«. *Neues Deutschland* 25. 11. 2017. Splet. 20. 2. 2018.
- Schwanitz, Mirko. »Weltliteratur aus den Karawanken. Der Erzähler Florijan Lipus erhält den Petrarca-Preis«. *Deutschlandfunk* 18. 6. 2011. Splet. 20. 2. 2018.
- Speicher, Stephan. »Vom Menschen und Schaben. Eine Reise in die Kindheit oder 'Die Verweigerung der Wehmut'«. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 6. 6. 1990.
- Stolzmann, Uwe. »Das lange Sterben der Mutter im Gas. Florjan Lipuš erzählt eine erschütternde Liebesgeschichte«. *Neues Deutschland* 12. 2. 2013. Splet. 20. 2. 2018.
- Struck, Lothar. »'Ins Helle, in den Tag...'. Über den großartigen Dichter Florjan Lipuš und sein funkelnendes Sprachkunstwerk 'Boštjans Flug'«. *Glanz & Elend* 2012. Splet. 20. 2. 2018.
- Swi. »Grobes Leben und grämlicher Tod«. *Westdeutsche Zeitung* 22. 5. 1990.
- Titz, Walter. »Ein Anker im harten Dasein«. *Kleine Zeitung* 7. 10. 2012: 8.
- Weichelt, Matthias. »Lina wiederssehen oder sterben«. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 1. 11. 2012. Splet. 20. 2. 2018.
- Wiesner, Herbert. »Eine Sprache, die wie von fern her klingt. Der Totengesang des Kärntner Slowenen Florjan Lipuš«. *Basler Zeitung* 8. 12. 1989.
- Winkler, Josef. »Der Teig gärt weiter«. *Die Presse* 6. 12. 2003: 41.
- Woschitz, Valter J.: »Lipus, Florjan: Herzflecken«. *SCHRIFT/zeichen* November 2000. Splet. 20. 2. 2018.
- Zauner, Anne M. »Florjan Lipus: Herzflecken. Roman. Aus dem Slowenischen von Johann Strutz. Klagenfurt: Wieser, 1999/2000.«. *Literaturhaus* 2000. Splet. 20. 2. 2018.
- Zeillinger, Gerhard. »Sinnenfreuden nachholen. Florjan Lipuš' konzentrierter Liebesroman«. *Die Presse (Spectrum)* 8. 7. 2000: 6.

German Translations of Lipuš's Works after *Tjaž* in the Light of Consecration

Keywords: Slovenian literature / Lipuš, Florjan / German translations / Handke, Peter / Hafner, Fabjan / Strutz, Janez / translation studies / literary translation / Bourdieu, Pierre / Casanova, Pascale

The article deals with the role of the translator in consecrating the works of Florjan Lipuš in the germanophone literary public sphere. The translation of his novel *Zmote dijaka Tjaža* into German by Peter Handke and Helga Mračnikar in 1981 marked a milestone both for Lipuš's career as a writer and the Carinthian-Slovene literature in general. Handke transferred his symbolic capital, which he gained as a successful writer, onto both and helped them to a wider recognition among the germanophone literary public. After this, Handke handed the role of Lipuš's translator over to Fabjan Hafner (until 1997), who was then followed by Johann Strutz. For both, translating Lipuš served as a stepping-stone to successful careers as translators with both receiving positive criticisms all over and, in addition, several awards for their work. However, they themselves have no significant consecration power as their work has been overlooked on many occasions. Their translations are highly estimated by literary scholars and connoisseurs of Austrian literature, but they have not achieved significant recognition in the broader field of germanophone literary public sphere. This of course correlates with Lipuš's career itself, who, after the storm that had aroused around Handke's translation calmed down, remained a "sleeper" for almost 30 years, until Handke came into play again. In 2011 he promoted Strutz's translation of *Boštjanov let* (2005) in different ways, which vaulted Lipuš back into the centre of media attention. By this, Handke once again proved to be the driving force in the promotional network of Lipuš's literature, which can be seen also in germanophone media: while writing about Lipuš they frequently tend to pay special attention to Handke's name and at the same time often conceal the achievements of Lipuš's actual translators.

1.01 Izvirni znanstveni članek / Original scientific article
UDK 821.163.6.09Lipuš F.:81'255.4=112.2
81'255.4